

Asia: VN/20427/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta kansalliseksi toimintasuunnitelmaksi helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1 Tausta

Hengityслиitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto luonnokseen kansallisesta toimintasuunnitelmasta helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi. Hengityслиiton tehtävänä on sosiaali- ja terveysalan järjestönä edistää hengitysterveyttä ja hengityssairautta sairastavan merkityksellistä elämää. Hengityслиitossa on jäsenenä noin 18000 hengityssairautta sairastavaa tai heidän läheisiään.

Hengityслиitto näkee, että lausuttavana on erittäin tärkeä ja odotettu toimintasuunnitelma. Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan toimisto julkaisi ensimmäisen ohjeistuksensa hellevarautumisesta jo vuonna 2008. Nyt on pikaisesti tarve saada Suomea koskeva toimintasuunnitelma käytäntöön helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi. Kuten toimintasuunnitelmassa todetaan, ilmastonmuutoksen aiheuttamien pitkittyneiden helteiden seurauksia, esimerkiksi ennenaikaisia kuolemia ja lisääntyneitä sairaalajaksoja on Suomessa ja nähtävissä laajalti etenkin pitkäaikaissairaiden ja iäkkäiden kohdalla.

Hengityслиiton näkökulmasta toimintasuunnitelman taustaa käsittelevässä luvussa on tuotu keskeiset asiat esiin ja huomioitu, että Suomessa ihmiset kokevat haittaa alhaisemmilla lämpötiloilla kuin esimerkiksi Keski- ja Etelä-Euroopassa. Lisäksi taustatekstissä mainitaan kolmannen sektorin kanssa tehtävä yhteistyö haittojen ennaltaehkäisemiseksi ja vähentämiseksi.

Hengityслиitto esittää toimintasuunnitelmaan lisättäväksi, että ilmastonmuutosta tulee edelleen ensisijaisesti hillitä kasvihuonekaasupäästöjä vähentämällä, vaikka jo realisoituvien ja tulevien riskien vuoksi ilmastonmuutokseen tulee myös sopeutua. Sopeutumissuunnittelussa tulee aina miettiä myös hillinnän näkökulmaa niin, että tehtävät toimet olisivat mahdollisimman monihyötyisiä sekä ihmisen että planeetan näkökulmista.

2 Toimintasuunnitelman tavoitteet

Toimintasuunnitelman tavoitteena on ehkäistä kesäajan kuumasta säästä ja erityisesti helleaalloista aiheutuvia kansanterveydellisiä haittoja Suomessa sekä akuuttien helleaaltojen aikana että pidemmällä aikavälillä edistämällä yhteiskunnan sopeutumista. Tavoitteena on ensisijaisesti suojata herkkiä ja haavoittuvia väestöryhmiä vakavilta terveyshaitoilta. Hengitysliiton näkökulmasta toimintasuunnitelman tavoitteet ovat tarkoituksenmukaiset ja niissä tunnistetaan ilmastonmuutoksen aiheuttamat lisääntyvät riskit ihmisten terveydelle.

3 Riskiryhmät ja haavoittuvuutta lisäävät tekijät

Hengitysliiton näkökulmasta luvussa on käsitelty riskiryhmät ja haavoittuvuutta lisäävät tekijät riittävästi, mutta hyvin tiiviisti. Kyseessä on yhteiskunnallisesti erittäin laaja aihealue ja ihmisten eri tilanteille on paljon selittäviä tekijöitä ja seurauksia, jotka on otettava huomioon toimintasuunnitelman käytännön toimeenpanossa laaja-alaisesti yhteiskunnan eri toimijoiden toimesta. Esimerkiksi hengityssairautta tai sen lisäksi muita pitkäaikaissairauksia sairastaville voi olla toimintakyvyn, apuvälineiden ja avun puutteen takia mahdotonta poistua kuumasta asunnosta, vaikka heillä olisi ymmärrystä helteen terveyshaitoista.

4 Riskienhallinta sekä varautumisen ja sopeutumisen koordinointi

Luvussa esitetty riskienhallinta sekä varautumisen ja sopeutumisen koordinointi on Hengitysliiton näkökulmasta huolestuttavan hajanaista ja kesken ottaen huomioon helteiden jo nyt aiheuttamat terveyshaitat. Hengitysliitto on täysin samaa mieltä siitä, että helteen terveyshaittojen ehkäisy edellyttää varautumis- ja sopeutumistoimia eri toimialoilla, varsinkin sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä rakentamisessa ja yhdyskuntasuunnittelussa. Hengitysliitto katsoo, että ymmärrys helteen terveyshaitoista ja toimet niiden ennaltaehkäisemiseksi on nopeasti saatettava laajalle yhteiskuntaan ja sen toiminnan suunnitteluun. Koordinointia on jämäköitettävä, jotta vastuutahot ovat selkeät. Hengitysliitto kannattaa luvussa esitettyjä kehittämistoimia, joita ovat laaja-alainen ongelman tunnistaminen, sen vieminen ohjelmiin ja strategioihin, resurssien ohjaaminen, seurantaryhmän perustaminen, vastuutahojen nimeäminen kaikilla yhteiskunnan tasoilla, tehokas viestintä sekä käytännön toimien koordinointi ja toimeenpano.

Hengitysliiton näkökulmasta toimien ja resurssien priorisointi herkkien väestöryhmien mukaisesti on kannatettavaa. Hengitysliitto muistuttaa, että sosiaali- ja terveystalouden järjestöillä on suora yhteys jäsenistönsä eli helteen haittavaikutuksille herkkiin ryhmiin. Järjestöt pystyvät tiedottamaan ja tukemaan jäsenistöään tehokkaasti helteen haittavaikutusten ehkäisemiseksi. Yhdessä järjestöjen kanssa olisi mahdollista kehittää toimintatapoja/-muotoja helpottamaan käytännön työtä herkkien väestöryhmien parissa liittyen helteisiin varautumiseen ja helteiden aikana terveyshaittojen vähentämiseen. Järjestöjen toimintaedellytyksiä tulee tukea ja toimintaan ohjata resursseja.

5 Hellevaroitussjärjestelmä

Hengitysliitto kannattaa toimintasuunnitelmassa esitettyjä hellevaroitussjärjestelmän kehittämistoimia. Hellevaroitussjärjestelmän luotettava toiminta lisää valppautta niissä yhteiskunnan toimijoissa, myös kansalaisissa, joille helteen terveyshaittojen ennaltaehkäisy on kaikkein kriittisintä.

Kuntien ja hyvinvointialueiden merkitys korostuu hellevaroituksen seurauksena. Kuntien ja hyvinvointialueiden on kehitettävä toimintaansa ja lisättävä resursseja, jotta hellevaroituksen myötä kaikki asianosaiset tahot, etenkin sosiaali- ja terveydenhuolto, alueella saavat tiedon ja tietävät, miten toimia.

Hengityслиitto näkee olennaisena, että viranomaisille ja eri ammattiryhmille laaditaan ohjeistukset toimenpiteistä, joita varoituksen tulee käynnistää. Näin vahvistetaan toimien siirtymistä käytäntöön.

6 Viestintä

Hengityслиitto kannattaa toimintasuunnitelmassa esitettyjä viestintää koskevia kehittämistoimia. Toimintasuunnitelmassa nostetaan esiin, että yleisluonteisen, koko väestölle suunnatun julkisen tiedottamisen ohella tarvitaan riskiryhmille ja heistä huolehtiville räätälöityä viestintää. Sosiaali- ja terveydenhuollon lisäksi sosiaali- ja terveysalan järjestöillä on tässä merkittävä rooli. Hengityслиitto viestii aktiivisesti helteen terveyshaitoista sekä akuuteissa hellejaksoissa että ympäri vuoden osana sää- ja ilmatoriskiviestintää. Lisäksi Hengityслиitto antaa tarvittaessa myös henkilökohtaista neuvontaa hengityssairautta sairastaville ja heistä huolehtiville helteen haittojen vähentämiseksi. Sosiaali- ja terveysalan järjestöt on huomioitava toimintasuunnitelmassa merkittävänä viranomaisviestinnän vahvistajana, mihin on myös suunnattava resursseja.

Toimintasuunnitelmassa tuodaan esiin se, että viestinnässä pitää huomioida myös muut samanaikaisesti ilmenevät häiriötilanteet, jotka voivat vaikuttaa riskeihin ja mahdollisuuteen suojautua niiltä (esim. ilmansaaste-episodit, tartuntatautiepidemiat), ja yhteensovittaa toimintaohjeita ristiriitaisen viestinnän välttämiseksi. Hengityслиitto näkee tämän tärkeänä, koska tiedetään, että helle heikentää ilmanlaatua ja voi aiheuttaa esimerkiksi maastopaloja, joista syntyvät pienhiukkaset ovat erittäin haitallisia terveydelle. Kansalaisten on tällöin valittava kahdesta pahasta, tuulettaako helteistä asuntoa ja samalla päästää paloperäiset pienhiukkaset sisäilmaan hengitettäväksi vai kärsiä kuumassa asunnossa tuulettamatta.

7 Helleaaltoihin liittyvä valmius ja varautuminen

Hengityслиitto kannattaa toimintasuunnitelmassa luvussa 7.1 esitettyjä valmiuteen ja varautumiseen liittyviä kehittämistoimia, etenkin alueellisten ja paikallisten toimien ohjaamiseksi laadittavia ohjeistuksia, käytännön toimien seurantaa ja valvontaa, jotta varmistetaan, että suunnitelmasta päästään käytännön toimien tasolle aidosti suojaamaan helteiden terveyshaitoille herkkää väestöä.

Hengityслиitto näkee ensiarvoisen tärkeänä kehittämistoimet koskien lukua 7.2 sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Kaikilla luvussa esitetyillä toimilla on suora yhteys herkkiin ja haavoittuviin ihmisryhmiin sekä sosiaali- ja terveyshuollon henkilöstön jaksamiseen hoitaa tehtäviään. Hengityслиitto on kuitenkin huolissaan sosiaali- ja terveyspalvelujen hoitolaitoksissa olevien iäkkäiden ja pitkäaikaissairaiden tilanteesta, koska asumisterveysasetuksen mukaiset huonelämpötilarajat ovat huomattavan korkeat ottaen huomioon helleaaltojen pitkittyvän luonteen.

Raja-arvoja on syytä tarkastella uudelleen terveydensuojelulain uudistuksessa, mutta samalla sotepuolen laitosten kiinteistöistä ja potilaista vastaaville on tärkeää viestiä ja luoda konkreettisia mahdollisuuksia huoneilman viilentämiseen helleaikaan jo huomattavasti alhaisemmissa kuin 30 asteen sisälämpötiloissa. Julkisten viilentymiskeskusten järjestäminen hyödyttää kotona asuvia ikäihmisiä ja pitkäaikaissairaita etenkin, kun heitä autetaan pääsemään niihin.

Hengityслиitto kiittää siitä, että sote-alan järjestöjen osaaminen ja yhteydet herkkiin ryhmiin on huomioitu toimenpiteissä, joissa peräänkuulutetaan hyvinvointialueiden tukea sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toiminnalle ja yhteistyölle riskiryhmien (ikäntyneet, pitkäaikaissairaat) tukemiseksi helleaaltojen aikana.

Hengityслиitto kannattaa luvussa 7.3 esitettyjä kuntia koskevia kehittämistoimia lisäten niihin kaavoituksen vahvan roolin niin, että esimerkiksi viheralueita lisätään kaupunkialueille lämpösaarekeilmiön välttämiseksi. Viheralueiden merkitys tulee huomioida myös pitkän aikavälin kaavasuunnittelussa. Viheralueiden lisääminen auttaa myös ilmastonmuutoksen hillinnässä, koska ne toimivat luonnollisina hiilinieluinä. Viheralueiden lisäämisellä tuetaan myös väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia liikkua ulkona. Hellejaksot heikentävät jo nyt haavoittuvassa asemassa olevien mahdollisuuksia liikkua kodin ulkopuolella. Kaupunkivihreää ja varjopaikkoja on saatava lisää ihmisten käyttämien reittien varrelle. Myös koulujen ja päiväkotien pihoilta on tuotava lisää varjopaikkoja.

8 Pidemmän aikavälin toimenpiteet

Hengityслиitto katsoo, että luvussa esitetyt kehittämistoimet ovat erittäin tarpeellisia ja ne on aloitettava viipymättä. Tiedetään, että ilmastonmuutos etenee, hellejaksot lisääntyvät sekä pitkittyvät ja väestö ikääntyy. Rakennusten yllämpenemiseen vaikuttaa rakennuksen rakenteet sekä ilmanvaihtojärjestelmä. Tämän vuoksi on tärkeää varmistaa, että ilmanvaihtojärjestelmä toimii oikein ja tarkoituksenmukaisesti.

Hengityслиitto esittää huolen koskien rakennusten yllämpenemisen seurantaä ja kannattaa vahvasti toimea terveydensuojelulain uudistuksen yhteydessä tarkistaa huonelämpötilojen raja-arvoja alaspäin. Tärkeää on mitata lämpötiloja pidemmän ajan seurantamittauksella. Lämpötilan vuorokausikeskiarvolla voidaan arvioida lämmön terveysvaikutuksia paremmin kuin lämpötilan hetkellisillä mittauksilla. Vuorokausikeskiarvo kuvaa elimistöön kohdistuvaa kokonaisrasitusta paremmin kuin pelkkä päivän ylin tai alin lämpötila. Lainsäädäntömuutoksien voimaantuloa odotellessa on herkkiä väestöryhmiä esimerkiksi hoitolaitoksissa suojattava myös aktiivisilla huoneilman viilennyskeinoilla, etenkin silloin, kun passiiviset keinot eivät enää riitä ja kun myös yöaikaiset lämpötilat pysyvät korkealla tasolla, jolloin ihmisen elimistö ei pääse viilentymään missään vaiheessa vuorokautta.

Hengityслиitto kannattaa toimintasuunnitelmassa esitettyjä monihyötyisten menetelmien käyttöä hellehaittojen torjunnassa yhdyskuntasuunnittelun avulla, jolloin samalla tehdään tekoja

kansanterveyden sekä planeetan puolesta. Resurssointi terveyttä tukevaan yhdyskuntasuunnitteluun todennäköisesti vähentää terveydenhuollon kuormitusta pitkällä aikavälillä. On tärkeää, että suunnitelmassa huomioidaan saavutettavien monimuotoisten viheralueiden mahdollisuudet vähentää lämpösaarekeilmiötä ja samalla lisätä luontokontaktia ja sitä kautta tukea väestön terveyttä. Saavutettavia viheralueita lisäämällä saadaan terveyshyötyjä myös esimerkiksi liikunnan lisäyksestä ja immuunipuolustuksen vahvistumisesta.

9 Työterveys ja työsuojelu

Hengityслиitto kannattaa luvussa esitettyjä kehittämistoimia. Hengityssairautta sairastavien työntekijöiden osalta on toimenpideohjelman sanoin oleellista, että ”työterveyshuollossa tunnistetaan ne työntekijät, joilla on suurentunut riski lämpökuormituksen aiheuttamille terveysvaikutuksille” ja, että työpaikoilla tunnetaan lämpöolojen aiheuttamat riskit ja niiden hallintaan on ohjeet ja toimenpiteet.

Pitkittyvät hellejaksot vaikuttavat myös uneen. Lämpötilan nousu pahentaa unioireita ja heikentää unen määrää ja laatua, mikä voi heijastua myös työ- ja toimintakykyyn. Lisäksi esimerkiksi obstruktiivinen uniapnea saattaa vaikeutua helleaaltojen aikana, jolloin yölämpötilatkin pysyvät korkeina. Uniapnean yleisyyden vuoksi helteet voivat hankaloittaa monien uniapneaa sairastavien elämää ja tällä tavoin vaikuttaa myös työ- ja toimintakykyyn.

10 Seuranta ja arviointi

Suomessa ei ole säännöllistä seuranta helteen terveyshaitoista. Tutkimushankkeissa on selvitetty vaikutuksia kuolleisuuteen ja sairastavuuteen. Hengityслиitto kannattaa toimenpidesuunnitelmassa esitettyjä helteen haittavaikutusten lyhyt- ja pitkäaikaisten seuranta- ja arviointimenetelmien pikaista toimeenpanoa. Akuuttien kuolemien päivittäisen seurannan lisäksi viiden vuoden välein tapahtuva helteen kansanterveydellisten tekijöiden arviointi antaa lisätietoa myös eri ilmastoskenaarioiden vaikutuksista yhteiskuntaan ja tarvittavista resursseista haittojen ehkäisemiseksi.

11 Toimenpiteet

Hengityслиitto on esittänyt toimenpiteitä koskevia kommentteja lausunnossaan lukukohtaisesti jo edellä, mutta yleisenä kommenttina toimenpiteistä Hengityслиitto peräänkuuluttaa riittävää resurssointia toimenpidesuunnitelmassa nostettuihin kehittämiskohtiin. Ilmastomuutoksen vaikutukset ja etenkin pitkittyvät helteet ovat jo merkittävä terveysuhka myös Suomessa. Terveyshaittojen ehkäisemiseksi on toimittava nyt ja siihen tarvitaan panostusta ja resursseja eri puolilla yhteiskuntaa.

Viestinnän toimenpiteitä käsittelevässä kohdassa Hengityслиitto esittää, että sote-alan järjestöt mainitaan erikseen terminä. Nyt siellä lukee monessa kohtaa keskeiset sidosryhmät. Sote-alan järjestöillä on merkittävä mahdollisuus viedä viranomaisviestejä eteenpäin ja tavoittaa laajoja

kohderyhmiä pitkäaikaissairaita ja monesti iäkkäitä, jotka ovat erityisen herkkiä ja haavoittuvia helteen terveyshaitoille.

Liite Toimijoiden ja sidosryhmien roolit ja vastuut hellevarautumisessa

Hengityслиitto näkee, että liitteen listaus antaa hyvän kuvan siitä, miten helteen terveyshaitat liittyvät laajasti koko yhteiskunnan toimintaan ja osoittaa eri toimijoiden roolit selkeästi.

Yleisiä huomioita

-

Mäki Sari
Hengityслиitto ry